

HELENA WILLMAN-GRABOWSKA
(1870-1957)

Pierwsza polska indianistka — tak arcyszuszenie określił osobę Heleny Willman-Grabowskiej¹ i równocześnie jej miejsce w polskiej nauce Tadeusz Pobożniak w pośmiertnym wspomnieniu, formułując wówczas opinię, że opublikowane przez prof. Willman-Grabowską prace naukowe² „posiadają trwałą wartość i zapewniają jej zaszczytne miejsce w dziejach indianistyki i orientalistyki polskiej”³. Tę opinię uzupełnia przypomnienie jej działalności dydaktycznej, organizatorskiej, popularyzatorskiej — jako działań mniej wymiernych, lecz ważnych, dopełniających osobowość uczonej.

Naukowo zajmowała się w zasadzie filologią indyjską — ujmowaną bardzo szeroko, lecz opartą na studiach sanskrytologicznych. Właśnie za pracę o języku sanskryckim otrzymała w 1928 r. doktorat na Sorbonie. Znała biegle (poza sanskrytem) następujące języki: „francuski, rosyjski, niemiecki, angielski”, a także „włoski, hiszpański, prowansalski, holenderski, duński, czeski, ruski, hinduski, bengalski oraz indoirański”⁴, grekę i łacinę. Była profesorem zwyczajnym Uniwersytetu Jagiellońskiego i ponadto członkiem Polskiej Akademii Umiejętności, przewodniczącą Komisji Orientalistycznej PAU, członkiem Société Asiatique i Société de Linguistique, członkiem honorowym des Amis de l’Orient. Jej życiorys naukowy i społeczny jest niemal wzorcową ilustracją uwikłania uczonego w historię 1. połowy XX w.

Urodziła się w Warszawie 4 stycznia 1870 r. W Warszawie również ukończyła (wyróżniona medalem) II Gimnazjum Żeńskie, później została w nim nauczycielką języka polskiego. Równocześnie dokształcała się na tajnych wykładach Wyższych Kursów Naukowych. Studiowała literaturę polską, historię Polski, języki starożytne (łacina, grekę, prywatnie sanskryt), ponadto matematykę, słuchając wykładów profesorów Zarzyckiego i Dicksteina w Muzeum Przemysłu i Rolnictwa. Przez trzy lata uczestniczyła w tajnych wykładach z fizyki prof. Boguskiego. Napisała prośbę o pozwolenie złożenia państwowych egzaminów, popartą przez profesorów J. F. Karskiego i J. N. Baudouina de Courtenay, lecz ówczesny minister oświaty w Petersburgu, Głazow, odmówił. Pracowała w gimnazjum rządowym, a ponadto uczyła również w innych szkołach języków — polskiego, francuskiego, rosyjskiego.

W 1905 r. przygotowała strajk szkolny (razem z grupą przyjaciół: m.in. z L. Krzywickim, S. Karpowiczem, J. i M. Marchlewskimi) i zrezygnowała z pracy

---

¹ Właśc. Helena z Grabowskich Willmanowa; biorąc pod uwagę fakt, iż sama uczona podpisywała się: Helena Willman-Grabowska, pozostawiam nazwiska w używanej przez nią kolejności.

² Bibliografię prac Heleny Willman-Grabowskiej zebrał: Tadeusz Pobożniak w pracach: *Helena Willman-Grabowska — prace językoznawcze (Linguistic works)*, „Biuletyn PTJ” XVII, oraz *Helena Willman-Grabowska — prace orientalistyczne (Oriental works)*, „Przegląd Orientalistyczny” nr 2 (26), 1958, a także Iwona Milewska (*Cracow Indological Studies*, vol. 1, *International Conference on Sanskrit and Sanskrit Related Studies*, Cracow 1995, s. 5–11). Szczegółowe omówienie bibliografii znajduje się w artykule T. Pobożniaka, *Helena Willman-Grabowska. Wspomnienie pośmiertne* („Przegląd Orientalistyczny” nr 2 (26), 1958, s. 139–144).

³ „Przegląd Orientalistyczny” nr 2 (26), 1958, s. 144.

⁴ Cyt. za ankietą personalną, przechowywaną w Archiwum UJ.

w gimnazjum. Pracowała natomiast w tajnym nauczaniu. Przygotowywała programy nauczania języka polskiego do szkół średnich. Niektóre założenia tych programów zostały wprowadzone do szkół już w niepodległej Polsce⁵. Kiedy powstała jawna Szkoła Zrzeszenia Nauczycieli (gimnazjum filologiczne i realne), podjęła w niej wykłady z języka i literatury polskiej w klasach wyższych. Pracowała także w Szkole Kupieckiej, w zarządach Związku Nauczycielskiego (którego była współzałożycielką) i Towarzystwa Pedagogicznego.

W 1909 r. wyjechała do Berna i podjęła studia z literatury niemieckiej i francuskiej, a następnie w Lozannie studiowała literaturę francuską i sanskryt. Napisała dwie prace doktorskie (*Le romantisme comme décadence littéraire* oraz *Mérimée et la littérature russe*), lecz żadnej nie ogłosiła drukiem⁶.

W 1911 r. wyjechała do Paryża. Na Sorbonie (Ecole des Hautes Etudes) i w Collège de France była przez lata uczennicą A. Meilleta, S. Lévięgo, A. Fouchera, L. Finota. Wydała razem z Antoinem Meillem podręcznik uniwersytecki *Grammaire de la langue polonaise* oraz praktyczną gramatykę polską dla Francuzów i gramatykę francuską dla Polaków⁷. W latach 1914–1918 bezpłatnie uczyła dzieci polskich emigrantów, a w Association Philotechnique — Polaków, którzy ulegli wynarodowieniu.

Jeszcze w Warszawie zainteresowała się językoznawstwem ogólnym, a szczególnie — sanskrytem. W 1920 r. otrzymała nominację na wykładowcę sanskrytu i objęła wykłady w Ecole des Hautes Etudes, gdzie przez siedem lat wykładała, prócz sanskrytu, pali (język kanonu buddyjskiego) jako profesor kontraktowy. Było to wyjątkowe wyróżnienie na Sorbonie: po pierwsze — kobiety, po drugie — cudzoziemca, po trzecie — osoby wyraźnie podkreślającej swą polskość. Szacunek, jakim darzono Willman-Grabowską, potwierdzają słowa listu prezesa Ecole des Hautes Etudes świadczące o tym, że w jej osobie honorowano Polskę⁸. Dwukrotnie też, w 1922 i 1923 r., francuskie ministerstwo oświaty powierzyło jej misję naukową do Polski w celu nawiązania kontaktów międzyuniwersyteckich. Kilkakrotnie proponowano jej obywatelstwo francuskie, lecz odmawiała. W efekcie nigdy nie objęła samodzielnej katedry na Sorbonie.

W 1923 r. Kazimierz Morawski, ówczesny rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego, oraz Jan Michał Rozwadowski zachęcali ją do powrotu do Polski. Ani w Krakowie, ani w Warszawie nie było wówczas oddzielnej katedry sanskrytu. Nie istniały także osobne studia iranistyczne. Prof. J. Rozwadowski uważał za konieczne poszerzenie studiów indyanistycznych, aby nie ograniczały się do samej gramatyki.

W październiku 1927 r. wróciła do Polski. Katedra sanskrytu, zlikwidowana w Krakowie po śmierci Leona Mańkowskiego, została dzięki wysiłkom J. Rozwadowskiego i K. Nitscha przywrócona i powierzona H. Willman-Grabowskiej. Początkowo

---

⁵ Opinia Willman-Grabowskiej, wyrażona w jej życiorysie datowanym w marcu 1956 (Archiwum UJ,teczka osobowa, sygn. SII 619: Willman-Grabowska).

⁶ Informacja z życiorysu H. Willman-Grabowskiej, ibidem.

⁷ *Méthode de polonais à l'usage de Français* (1920); *Metoda języka francuskiego dla Polaków* (1926).

⁸ Informacja z życiorysu H. Willman-Grabowskiej, op. cit.

prowadziła tylko wykłady zlecone (z uwagi na trudności finansowe uczelni), lecz kiedy w 1928 r. uzyskała francuski doktorat państwowy (docteur ès lettres), Rada Wydziału Filozoficznego UJ, na wniosek T. Kowalskiego, K. Nitscha i J. M. Rozwadowskiego, powołała ją na katedrę sanskrytu i filologii indyjskiej. Katedra funkcjonowała do r. 1948. Profesorem nadzwyczajnym mianowano H. Willman-Grabowską 19 listopada 1928 r., natomiast profesurę zwyczajną wstrzymano jej na pięć lat. Była to represja za podpisanie protestu przeciwko złemu traktowaniu więźniów w Berezie Kartuskiej. Zatem profesorem zwyczajnym została mianowana dopiero 14 września 1937 r.

Zajęcia dydaktyczne w pełnym wymiarze pięciu godzin wykładów i dwóch godzin ćwiczeń tygodniowo prowadziła od października 1927 do września 1939 r. i od kwietnia 1945 do czerwca 1951 r.⁹

O szerokim traktowaniu filologii indyjskiej przez Helenę Willman-Grabowską świadczy fakt, że obok sanskrytu wykładała gramatyki języków prakryckich, w szczególności pali. W ostatnich zaś latach wprowadziła do programu zajęć naukę języków drawidyjskich oraz elementy języka tybetańskiego. Dla zaawansowanych przeznaczała wykłady z gramatyki wedyjskiej oraz czytanie hymnów Rigwedy. Interesowała się także językami nowoindyjskimi.

Zajęcia poświęcone iranistyce obejmowały wykłady i ćwiczenia z zakresu języka awestyjskiego, staroperskiego i sogdyjskiego, a także wykłady z gramatyki porównawczej języków indoirańskich. Do zagadnień omawianych na jej wykładach należały problemy z historii literatury i filozofii indyjskiej, a także tematy dotyczące kultury, ekonomii i problemów społecznych Indii.

Po objęciu katedry H. Willman-Grabowska zorganizowała na UJ bibliotekę indianistyczną, kupując księgozbiór po Leonie Mańkowskim. W 1932 r., wraz z Janem Michałem Rozwadowskim, przygotowała do druku i wydała *Podręcznik sanskrytu* przedwcześnie zmarłego Andrzeja Gawrońskiego — do dzisiaj używany przez wykładowców i studentów filologii indyjskiej.

W latach 1936–1937 odbyła podróż naukową po Indiach i Cejlonie, podczas której na uniwersytecie w Kalkucie prowadziła wykłady o buddyzmie, w Bombaju założyła Towarzystwo Przyjaciół Polski (dla młodzieży akademickiej), w Punie, na obszarze języka marathi, zaczęła pisać gramatykę tego języka. Nie ukończyła tej pracy z uwagi na zbyt krótki czas pobytu. Jako reprezentantka UJ wzięła również czynny udział w Kongresie Religioznawczym w Kalkucie w marcu 1937 r.

Uniwersytet Jagielloński i naukę polską reprezentowała niemal corocznie od 1927 r. na kongresach językoznawczych i orientalistycznych, zawsze wygłaszając na nich referaty. Uczestniczyła m.in. w XVII Międzynarodowym Zjeździe Orientalistów w Oksfordzie (1928), w Zjeździe Filologów Słowiańskich w Pradze (1929), w Międzynarodowym Kongresie Historii Religii w Lund (1929), w XIX Międzynarodowym Zjeździe Orien-

---

⁹ T. Milewski, T. Pobożniak, *Historia językoznawstwa ogólnego, indoeuropejskiego i filologii indyjskiej w Uniwersytecie Jagiellońskim*, [w:] *Wydział Filologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego. Historia katedr*, red. W. Taszycki, A. Zaręba, Kraków 1964, s. 277.

talistów w Rzymie (1935), w IV Międzynarodowym Zjeździe Lingwistów w Kopenhadze oraz w XX Międzynarodowym Zjeździe Orientalistów w Brukseli (1939).

Wybuch wojny w r. 1939 zmusił ją do opuszczenia Krakowa. Aresztowana 9 listopada wraz z innymi profesorami Uniwersytetu, szybko wprawdzie została zwolniona (wg S. Urbańczyka: „Müller oznajmił paniom, było ich kilka, że są wolne”)¹⁰, lecz musiała uciekać z Krakowa i lata okupacji przeżyła w podkrakowskiej wsi Luborzycy. Prowadziła tam tajne nauczanie i kontynuowała pracę naukową. Po wojnie powróciła do Krakowa.

Do września 1947 r. wykładała na UJ, mimo przekroczenia wieku emerytalnego. Ministerstwo oświaty corocznie przedłużało jej umowę o pracę. Owo przedłużanie było podyktowane koniecznością. Nie było bowiem nikogo, kto mógłby po niej objąć katedrę. Niestety, we wrześniu 1947 r., decyzją wiceminister Eugenii Krassowskiej, przeniesiono profesor Willman-Grabowską na emeryturę. Była to decyzja polityczna, w ramach ogólnej ówczesnej tendencji usuwania uczonych przedwojennych, niewygodnych dla władz komunistycznej Polski. Emerytury zresztą nie otrzymała, pozostała bez środków do życia. Nie zaliczono jej do stażu ani lat przepracowanych w okresie zaborów, ani pierwszych lat przepracowanych na UJ, ani pracy w tajnym nauczaniu. Podejmowała się więc zleceń dorywczych, m.in. poprawiała styl tłumaczeń, przekładała na języki obce rozprawy naukowe swoich kolegów.

W styczniu 1948, została zaangażowana na UJ do prowadzenia wykładów zleconych w pełnym wymiarze godzin, za pełnym wynagrodzeniem. Kierownictwo katedry zaproponowano prof. Eugeniuszowi Słuszkiewiczowi z Warszawy, habilitowanemu pod kierunkiem Willman-Grabowskiej. Nie przyjął on jednak tej funkcji. Z dniem 1 lipca 1948 r. decyzją ministerstwa utworzono w miejsce m.in. katedry sanskrytu i filologii indyjskiej Katedrę Językoznawstwa Ogólnego, a zasłużonej uczoney wstrzymano wypłaty za wykłady zlecone. Za zezwoleniem ówczesnego ministra oświaty, Stanisława Skrzyszewskiego, prowadziła wykłady honorowe (bez wynagrodzenia). W Archiwum UJ zachowały się przeróżne pisma świadczące o tym, jak kolejni rektorzy, dziekani, Rada Wydziału oraz sama uczona wielokrotnie interweniowali w ministerstwie oświaty w sprawie przyznania jej emerytury. Wśród pism jest również upokarzający dla nauki polskiej projekt listu (prawdopodobnie nigdy nie wysłanego) Rady Wydziału Humanistycznego UJ do Bolesława Bieruta, aby „zechciał tej tak zasłużonej pracownicy nauki przyznać na mocy przysługującego Mu prawa zaopatrzenie emerytalne w dowód uznania jej wieloletniej pracy dla chwały nauki polskiej w dziedzinie językoznawstwa”. Sama uczona, rozgoryczona, pisała w 1948 r. do rektora: „Czy tak się postępuje z ludźmi?”¹¹

W 1949 r. prezydium Zjazdu Orientalistów w Pradze powierzyło jej wygłoszenie wykładu inauguracyjnego (o stanie indianistyki polskiej). Niestety, zadecydowały względy polityczne, władze odmówiły jej paszportu.

¹⁰ S. Urbańczyk, *Uniwersytet za kolczastym drutem*, Kraków 1946, s. 9.

¹¹ Rękopis listu prof. H. Willman-Grabowskiej z 7 września 1948 do rektora, przechowywany w Archiwum UJ.

Emeryturę otrzymała dopiero w r. 1951, po wielu interwencjach. Miała już wówczas 81 lat.

22 lutego 1957 r. dziekanat Wydziału Filologicznego UJ skierował do ministerstwa szkolnictwa wyższego list w sprawie profesor Willman-Grabowskiej, a w nim znalazł się m.in. taki passus: „Rada Wydziału Filologicznego UJ uchwaliła zwrócić się do Ministerstwa z prośbą, aby [...] raczyło ją reaktywować”. Co też ministerstwo uczyniło. Pozostał smutną ironią historii fakt, że 30 czerwca 1957 r. ta sama Eugenia Krassowska podpisała decyzję ministerstwa o następującej treści: „[...] powołuję obywatelkę od 1. 07. 57 do pracy na stanowisku samodzielnego pracownika nauki przy Katedrze Językoznawstwa Ogólnego”¹². Ale sprawiedliwość przysłała zbyt późno. Helena Willman-Grabowska miała już 87 lat. Nie była w stanie nawet w minimalnym zakresie podjąć obowiązków dydaktycznych.

Zmarła 31 października 1957 r. i została pochowana w Warszawie, na starym Cmentarzu Powązkowskim¹³. Do ostatnich chwil życia pracowała nad tłumaczeniem wybranych opowieści ze zbioru bajek *Kathāsaritsāgara*.

Prace profesor Heleny Willman-Grabowskiej można podzielić następująco¹⁴:

1. Językoznawcze, m.in.: *Les composés nominaux dans les Śatapatha Brāhmana*¹⁵. Na podstawie tej rozprawy uzyskała doktorat na Sorbonie. Jednocześnie była to, według samej autorki, najistotniejsza jej praca z dziedziny językoznawstwa. „Celem [...] było ustalenie pewnych cech języka sanskryckiego w okresie, kiedy przestawał on już być językiem żywym”¹⁶. Następnym tematem jej prac językoznawczych była składnia przypadków. Willman-Grabowska jest autorką opracowania o miejscowniku wedyjskim pt. *Le locatif dans le Rīgveda* (1928)¹⁷, a także artykułów na temat dopełniacza: *Le génitif possessif en vieil indien* (1933), *Le génitif en pâli* (1933) oraz *Dopelniacz dzierzawczy w staroindyjskim* (1948). W pracy dotyczącej języków średnioindyjskich *Les composés dans les inscriptions d’Aśoka* (1926) wyszczególniła cechy tekstów omawianych inskrypcji, charakterystyczne w późniejszym rozwoju języków indyjskich. Zagadnieniom semantycznym poświęciła artykuły: *Snih ‘tuer’ / snih ‘aimer’* (1928) oraz *L’évolution du mot dharma* (1934). W „Biuletynie Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” opublikowała artykuł *Le catégorie du genre dans les langues dravidiennes*¹⁸. Ma on znaczenie szczególne, ze względu na fakt, iż to właśnie Willman-Grabowska jako pierwsza w Polsce wprowadziła do programu studiów wykłady z językoznawstwa

¹² Teczka osobowa H. Willman-Grabowskiej, sygn. SII 619, Archiwum UJ.

¹³ Kw. K, rz. III, m-ce 21–22.

¹⁴ Zastosowaną tu klasyfikację prac przeprowadziła sama uczona w szkicu *Indianistyka w Polsce i studia jej pokrewne* (w: *Szkice z dziejów polskiej orientalistyki*, red. S. Strelcyn, t. II, Warszawa 1957), a także T. Pobożniak we wspomnieniu pośmiertnym o Helenie Willman-Grabowskiej („Przegląd Orientalistyczny” nr 2 (26), 1958).

¹⁵ „Prace Komisji Orientalistycznej PAU” nr 10–12, Kraków 1927–1928.

¹⁶ „Przegląd Orientalistyczny” nr 2 (26), 1958, s. 140.

¹⁷ To właśnie dzięki tej pracy otrzymała tytuł docteur ès lettres.

¹⁸ „Biuletyn PTJ” XI, 1949.

drawidyjskiego¹⁹. W pracy *Les répétitions du Śatapatha-Brahmana*²⁰ na podstawie analizy stylistycznej „wysuwa hipotezy o pierwotnej postaci tekstów *Brähmana*”²¹. Wyniki badań nad językami indoeuropejskimi zawarła w następujących artykułach: *Negacja w indo-irańskim*²², *Zdanie w indo-irańskim*²³, *Les cas de la declinaison indo-européenne*²⁴ i *L'adjectif en indo-européenne et sa fonction*²⁵. Zagadnieniom z dziedziny językoznawstwa ogólnego poświęciła artykuły: *O powstawaniu języków literackich*²⁶ i *Podkreślenia uczuciowe*²⁷, natomiast z językoznawstwa polskiego: *Polskie kanak, staroindyjskie kanaka*²⁸ oraz *Miejscownik w języku „Trenów”*²⁹.

2. Filologiczno-historyczne (głównie na temat podobieństwa motywów greckich i indyjskich): *Echo Amfitriona w poezji indyjskiej*, *Prastary motyw zrekowin w literaturze indyjskiej i greckiej* oraz *Motyw Odysei w Jataka indyjskiem*³⁰, a także religioznawcze, m.in. praca porównawcza o kulcie psa w Wedach i Aweście *Le chien dans le Rigveda et l'Avesta*³¹, oraz inne artykuły z dziedziny religioznawstwa: *L'idée de l'ätman depuis le Rigveda jusque'aux Brähmana*, *Sarasvatī-Anāhita, étude de mythologie indo-iranienne*³². Wiele prac Willman-Grabowskiej z tej dziedziny, m.in.: *Bṛhaspätir Nilapṛstah, Ekspiacja w Brähmana*, *Demonologia w Atharvavedzie*, *Samobójstwo jako forma protestu* oraz *Les nāgas dans l'Arthaśāstra de Kauṭilya*³³, ukazało się tylko w formie streszczeń z referatów wygłoszonych na posiedzeniach Komisji Orientalistycznej PAU.

3. Filozoficzne, m.in.: *Śankaraczarja a św. Tomasz z Akwinu*³⁴, *L'idée de l'ätman du Rig-Veda aux Brähmana*³⁵ oraz *Pojęcie i wyrażenia czasu w Wedach i Brähmana*³⁶.

4. Omawiające zagadnienia kulturalno-społeczne Indii, m.in. obszerny artykuł *Indie*³⁷, w którym scharakteryzowała problemy tak złożone, jak stosunek Europejczyków do religii Hindusów, swoiste okrucieństwo obyczajów wynikające z trudnej

¹⁹ „Przegląd Orientalistyczny” nr 2 (26), 1958, s. 141.

²⁰ „Rocznik Orientalistyczny” IV, 1928.

²¹ T. Pobożniak, *Helena Willman-Grabowska. Wspomnienie pośmiertne*, „Przegląd Orientalistyczny” nr 2 (26), 1958, s. 142.

²² „Biuletyn PTJ” IV, 1934.

²³ „Biuletyn PTJ” III, 1931.

²⁴ Wygłoszony na międzynarodowym zjeździe językoznawców, opublikowany w formie streszczenia. Jw.

²⁶ „Biuletyn PTJ” V, 1936.

²⁷ „Biuletyn PTJ” VI, 1937.

²⁸ „Prace Filologiczne” XIV, 1930.

²⁹ „Prace Filologiczne” XIII, 1927.

³⁰ Wszystkie trzy artykuły zostały opublikowane wyłącznie jako streszczenia z referatów wygłoszonych na posiedzeniach Komisji Orientalistycznej PAU.

³¹ „Rocznik Orientalistyczny” VIII, 1931–1932.

³² „Sprawozdania PAU” 1896, nr 2, t. 1.

³³ „Rocznik Orientalistyczny” XI, 1936.

³⁴ Referat wygłoszony na Kongresie Religioznawczym w Kalkucie (1937).

³⁵ „Rocznik Orientalistyczny” VII, 1930.

³⁶ „Kwartalnik Filozoficzny” 15, 1938, z. 1.

³⁷ „Roczniki Misjologiczne” (Poznań) 1938.

sytuacji ekonomicznej (w tym również walkę ze zwyczajem *sāti*), problemy związane z istnieniem systemu kastowego, a także próby tworzenia współczesnej cywilizacji indyjskiej opartej na starych tradycjach. Dwa artykuły poświęciła ustrojowi Indii starożytnych: *Ustrój państwa indyjskiego w IV–III w. przed Chrystusem* oraz *Idea państwa w Indiach starożytnych*³⁸. O roli Europejczyków w Indiach zamierzała napisać cykl artykułów, ukończyła, niestety, tylko pierwszy — *Na indyjskim progu*³⁹.

5. Współuczestnictwo w redagowaniu *Mythologie Asiatique Illustrée*⁴⁰ (jest autorką części dzieła poświęconej mitologii bramińskiej); w *Evolution de l'Humanité* opracowała dział pt. *L'Inde antique et la civilisation indienne*⁴¹. „Wiele pracy włożyła też [...] w opracowanie działu indyjskiego w *Słowniku form literackich*, wydawanym przez prof. St. Skwarczyńską w Łodzi.”⁴²

6. Przekłady z literatury pięknej: z języka rosyjskiego — pamiętnik kupca ruskiego (z lat 1466–1472) Atanazego Nikitina *Wędrowka za trzy morza*⁴³ (we wstępie zarysowała historię Indii, sytuację społeczno-polityczną oraz kulturalną Dekanu pod panowaniem muzułmańskim w XV w.); z sanskrytu — *Vetāla-pañca-vimśatikā*, czyli *Dwadzieścia pięć opowieści Wampira*⁴⁴ (tu także we wstępie przedstawiła obraz społeczeństwa indyjskiego w pierwszym tysiącleciu naszej ery, zarys dziejów bajki indyjskiej, genezę i wędrowki motywów w bajkach w literaturze światowej); fragmenty I księgi *Mahābhāraty*⁴⁵; wybrane fragmenty ze zbioru bajek Somadewy *Kathāsaritsāgara* poświęcone wierności i zdradzie kobiecej (zebrane pod tytułem *O cnocie i niecnocie niewieściej*⁴⁶, ukazały się trzy lata po śmierci uczoney, w r. 1960).

Bibliografia

- T. Milewski, T. Pobożniak, *Historia językoznawstwa ogólnego, indoeuropejskiego i filologii indyjskiej w Uniwersytecie Jagiellońskim*, [w:] Wydział Filologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego. *Historia katedr*, red. W. Taszycki, A. Zaręba, Kraków 1964, s. 239–285.
- T. Pobożniak, *Helena Willman-Grabowska. Wspomnienie pośmiertne*, „Przegląd Orientalistyczny” nr 2 (26), 1958, s. 139–144.
- H. Willman-Grabowska, *Indianistyka w Polsce i studia jej pokrewne*, [w:] *Szkice z dziejów polskiej orientalistyki*, red. S. Strelcyn, Warszawa 1957, s. 237–250.

Renata Czekalska

³⁸ „Sprawozdania PAU” XLVIII, 1947, nr 9.

³⁹ „Przegląd Współczesny” 1938.

⁴⁰ Paryż 1927.

⁴¹ T. 26, Paryż 1933.

⁴² T. Pobożniak, *Helena Willman-Grabowska. Wspomnienie pośmiertne*, op. cit., s. 142.

⁴³ BN II, 72, Wrocław 1952.

⁴⁴ BN II, 91, Wrocław 1956.

⁴⁵ „Rocznik Orientalistyczny” XXI, 1957.

⁴⁶ Wrocław 1960.